

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΓΟΡΑ: ΟΠΩΣ ΜΑΣ ΣΥΜΦΕΡΕΙ; (του Γιάννη Παρασκευουλάκου)

Οι συμφωνίες μεταξύ των λεγόμενων «κοινωνικών εταίρων» δεν περιλαμβάνονται στην ελευθερία της αγοράς; Δεν θα έπρεπε να είναι ελεύθερα τα μέρη να ρυθμίζουν τις μεταξύ τους σχέσεις;

Κατά τη γνώμη μου, οι συμφωνίες μεταξύ μερών που αντιπροσωπεύουν αντιτιθέμενα συμφέροντα, θα έπρεπε να θεωρηθούν ότι έχουν αυξημένη τυπική ισχύ, στα πλαίσια του συστήματος της ελεύθερης αγοράς, σε σχέση με μονομερείς λόγου χάριν αποφάσεις, όπως όταν ένας έμπορος αυξάνει κατά βούληση τις τιμές των προϊόντων που εμπορεύεται, επικαλούμενος μειωμένη παραγωγή, αυξημένη ζήτηση, κοκ...

Θα πει κανείς: πολύ σωστά αλλά τώρα βρισκόμαστε σε κατάσταση ανάγκης που δικαιολογεί έκτακτα μέτρα, ακόμα και σε βάρος της ελευθερίας της αγοράς, ιδίως όταν τα συμβαλλόμενα μέρη χάνουν την «μεγάλη εικόνα» λόγω άγνοιας ή προσκόλλησης στα μικρά ιδιαίτερα συμφέροντά τους. Θα μπορούσε δηλαδή κανείς να επιχειρηματολογήσει: τι αξία μπορεί να έχουν οι συμφωνίες, ακόμα και μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων, όταν είναι προϊόν ενός ιδιότυπου και κοντόφθαλμου συμβιβασμού, που ρυθμίζει τα μεταξύ τους μισθολογικά θέματα, αγνοώντας συχνά επιδεικτικά, τις ανάγκες του συνόλου της οικονομίας και της χώρας;

Η τρoίκα διατείνεται ότι πίσω από την επιμονή της για δραματικές περικοπές στους μισθούς, βρίσκεται η δική μας ανάγκη για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Εάν αυτή η επιχειρηματολογία είναι ισχυρή σε οποιοδήποτε βαθμό

(άλλωστε την κάνει ισχυρότατη η υποστήριξη της τρόικας), διερωτάται κανείς για ποιόν λόγο δεν τίθενται με ανάλογη επιμονή, και άλλες ιδέες, που εκτός των άλλων θα ήταν πολύ πιο ανώδυνες.

Για παράδειγμα: μια μείωση του ποσοστού κέρδους των επιχειρήσεων που εμπορεύονται ή μεταποιούν και εμπορεύονται, αγροτικά προϊόντα, πέραν ενός λογικού ορίου (που θα συμφωνήσουμε ποιο είναι) δεν θα ενίσχυε την ανταγωνιστικότητα, ανακουφίζοντας ταυτόχρονα τον καταναλωτή ;

Για να δείξω τι εννοώ, αρχίζω με ένα ψήφισμα (1) από το Φθινόπωρο του 2010, του Αγροτικού Συνεταιρισμού Καλλιέργειας Παραγωγής και Εμπορίας Ακτινιδίων Άρτας, στο οποίο περιέχονται καταγγελίες για τη λειτουργία καρτέλ στην αγορά ακτινιδίων, που ενεργεί σε βάρος των παραγωγών.

Τι λένε οι ακτινιδιοπαραγωγοί σε αυτό το ψήφισμα; Όχι κάτι καινούργιο αλλά κάτι που γνωρίζουμε από παλιά και για πολλά προϊόντα. Οι έμποροι ακτινιδίου αγοράζουν από τον παραγωγό το ακτινίδιο προς 35 ή 40 λεπτά το κιλό (πολύ κοντά στο κόστος παραγωγής) και το πουλάνε στο εξωτερικό προς 4-5 ευρώ το κιλό! Αν δεν κάνω λάθος, η διαφορά αυτή ισοδυναμεί με **κέρδος 900% περίπου**. Ας μη θεωρηθεί ότι φέτος υπήρξε κάποια αλλαγή προς το καλύτερο. Στη Φθιώτιδα που γνωρίζω από πρώτο χέρι, το ακτινίδιο πουλήθηκε προς 35 λεπτά το κιλό κατά μέσο όρο – όταν πουλήθηκε.

Η περίπτωση δεν είναι μοναδική. Συχνά καταγράφονται διαμαρτυρίες παραγωγών διαφόρων προϊόντων για εναρμονισμένες πρακτικές εμπόρων όπως για παράδειγμα των βαμβακοκαλιεργητών της Βοιωτίας (2).

Το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τις περιπτώσεις καρτέλ. Σύμφωνα με έρευνα της ΠΑΣΕΓΕΣ (3), διευρύνεται συνεχώς η ψαλίδα τιμών παραγωγού – καταναλωτή σε μια σειρά βασικών προϊόντων διατροφής. Από τα στοιχεία της ΠΑΣΕΓΕΣ, προκύπτει εξαιρετικά μεγάλη διαφορά τιμών στα δημητριακά (από 500% έως 1.550%), στα

ζυμαρικά (760%), στο κρασί (750%), στο ρύζι (660%) και ακολουθεί μια σειρά προϊόντων με άνοιγμα ψαλίδας από 170% έως 530%.

Ίδια στοιχεία αποτυπώνονται διαρκώς στον τύπο (4).

Εκτός από την ψαλίδα μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή, υπάρχει και το ζήτημα του πληθωρισμού.

Στην έκθεση του IOBE (5) για την Ελληνική Οικονομία (), διαπιστώνουμε ότι οι τιμές των οπωροκηπευτικών για το 4^ο τρίμηνο του 2011, αυξήθηκαν κατά 5%, μέσα σε συνθήκες βαθιάς ύφεσης. Και για να μην υποθέσει κανείς ότι οι τιμές αυξήθηκαν λόγω χάριν λόγω του παγετού που έπληξε την χώρα τον Δεκέμβριο του 2011, διαπιστώνουμε (6) ότι και το προηγούμενο τρίμηνο αυξήθηκαν οι τιμές (αύξηση 6,4%) και το προπροηγούμενο (2^ο τρίμηνο, με αύξηση 5,5%) κοκ.

Θα περίμενε κανείς (και ανεξάρτητα από την πάγια ύπαρξη μεγάλης ψαλίδας) ότι το εισόδημα των Ελλήνων αγροτών αυξήθηκε κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα (εννοώ το 2011) ή τουλάχιστον δεν μειώθηκε, αλλά περιέργως τα πράγματα δεν είναι έτσι: Την ίδια ακριβώς στιγμή, που ο χειμαζόμενος από την ύφεση καταναλωτής πλήρωνε τα αγροτικά προϊόντα ακριβότερα, οι Έλληνες αγρότες υφίσταντο μείωση στο εισόδημά τους κατά 5,3% για το 2011 σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT (7,8), σε σχέση με το 2010. Από το δημοσίευμα της «Ελευθεροτυπίας» (8) διαπιστώνουμε επίσης, ότι η συντριπτική πλειοψηφία των χωρών της ΕΕ που βρίσκονται σε ανάλογη οικονομική κρίση με εμάς, είδε το εισόδημα των αγροτών τους να αυξάνεται και μάλιστα σε μεγάλο βαθμό: Ρουμανία (43,7%), Ουγγαρία (41,8%), Ιρλανδία 30,1%, Βουλγαρία (23,2%), Ιταλία 11,4%, πλην Πορτογαλίας με μείωση κατά 10,7% και Ισπανίας με ελάχιστη μείωση κατά 0,3%.

Υπάρχει επομένως ένας μηχανισμός διαμεσολάβησης μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης που επιχειρεί διαρκώς να μεγαλώσει την ψαλίδα των τιμών, χωρίς λογική, σε βάρος τόσο των παραγωγών όσο και των καταναλωτών. Αν αυτό είναι ανεκτό σε

εποχές παχιών αγελάδων, είναι καταστροφικό σε εποχές κρίσης και εξαθλίωσης όπως η τωρινή.

Διαθέτουμε ένα εμπόριο (όχι στο σύνολό του αλλά σε μεγάλο ποσοστό) κακομαθημένο.

Το εμπόριο αυτό καθ' αυτό είναι αναγκαίο. Θα μπορούσε να το χαρακτηρίσει κάποιος ως οξυγόνο της οικονομίας. Με το εμπόριο διακινούνται τα υλικά της ζωής. Ίσως μάλιστα στο εμπόριο να βρεθεί μια λύση για τη χώρα μας καθώς από την αρχαιότητα οι Έλληνες πέτυχαν αξιοσημείωτες επιδόσεις σε αυτό. Εξ άλλου δεν αμφισβητείται ότι με κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα πάει και το κέρδος, καθώς δεν έχουμε πετύχει ακόμα ούτε διακίνηση προϊόντων με τηλεμεταφορά σαν το Σταρ Τρεκ ούτε την αφιλόδοξη εργασία χωρίς αμοιβή.

Επομένως αποδεχόμαστε την έννοια «κέρδος». Στην έννοια κέρδος θα πρέπει να αντιδιαστείλουμε όμως την έννοια της εκμεταλλευτικής ή αισχροκερδούς αμοιβής, που είναι ανήθικη, μη δικαιολογούμενη από καμία φιλοσοφία ελεύθερης αγοράς (παρά μόνο από κάποια παράξενα μορφώματα μεταλλαγμένου καπιταλισμού των τελευταίων δεκαετιών) και κοινωνικά άκρως επικίνδυνη σε ώρες φτώχειας του πληθυσμού.

Ελευθερία ή αουδοσία;

Θυμόμαστε όλοι ότι στο σχολείο μάς λέγανε πως η ελευθερία μας σταματάει εκεί που αρχίζει η ελευθερία των άλλων. Η κατάχρηση της ελευθερίας αυτής εις βάρος των άλλων ονομαζόταν (και ονομάζεται ακόμα νομίζω) αουδοσία και εθεωρείτο καταστροφική και για εκείνους σε βάρος των οποίων ασκείτο και για το κοινωνικό σύνολο. Αποδοκιμαζόταν έντονα. Δεν βλέπω κάποιο λόγο το αξίωμα αυτό να μην ισχύει και για την οικονομική ελευθερία.

Πολύ περισσότερο που η οικονομική ελευθερία σχετίζεται άμεσα με τις πολιτικές ελευθερίες επιτρέποντάς τις ή εμποδίζοντάς τις. Απ' ότι φαίνεται τα όρια αυτής της οικονομικής ελευθερίας έχουν γίνει τελευταία δυσδιάκριτα, μάλλον αόρατα. Τώρα κάποιοι ισχυρίζονται μετ' επιτάσεως αλλά κυρίως με τη δύναμη των

τετελεσμένων γεγονότων, πως όχι, ειδικά στον οικονομικό τομέα, δεν υπάρχει η έννοια της ασυδοσίας, δεν υπάρχει η έννοια της κατάχρησης του δικαιώματος και της ελευθερίας, επομένως δεν υπάρχει η έννοια της αισχροκέρδειας, γιατί απλούστατα υπερκέρδη σημαίνουν εξαιρετικές ικανότητες και ως τέτοιες δεν θα έπρεπε να αποδοκιμάζονται αλλά αντίθετα να επιβραβεύονται. Η συσσώρευση κερδών είναι η επιβράβευση αυτών των ικανοτήτων. Οι προτεστάντες έφθασαν στο σημείο να θεωρούν πως η σώρευση κερδών και μεγάλης περιουσίας είναι η αναγνώριση της αξιοσύνης τους απ' ευθείας από τον θεό, και αποτελεί την επί γης επιβράβυσή τους (9). Ο Παράδεισος μια ώρα αρχύτερα!

Δεν υπάρχει επί γης εσκεμμένη ανθρώπινη συμπεριφορά που να μην έχει την αιτιολογία της. Και δεν υπάρχει αιτιολογία που να μην επιδέχεται ηθικό χαρακτηρισμό, εκτός αν ο ενεργών είναι νήπιο, μεθυσμένος ή υπνοβάτης. Συμπεριφορά αναίτια και χωρίς ηθικό πρόσημο, δίκη φυσικού φαινομένου, όσο και αν επιμένουν κάποιοι, δεν θα επινοήσουμε. Επομένως, κάθε οικονομική συμπεριφορά επιβάλλεται να αξιολογηθεί ηθικά πρώτα και στη συνέχεια νομικά.

Γιατί θα πρέπει να περιοριστεί άραγε ο μισθός, η αμοιβή του αγρότη ή το αγωγή του μεταφορέα, μόνο; Γιατί όχι και το κέρδος του επιχειρηματία; Αν στ' αλήθεια αντιμετωπίζουμε κίνδυνο επιβίωσης ως χώρα, δεν θάπρεπε όλοι να επωμιστούμε το κόστος; Αν η δικαιολογία για επώδυνα μέτρα είναι η απειλή χρεοκοπίας και καταστροφής, δεν πρέπει όλοι κάτι να θυσιάσουν στο μέτρο των δυνάμεών τους; Ας ληφθεί υπ' όψη ότι ο περιορισμός των υπερβολικών κερδών μιας επιχείρησης δεν μπορεί να θεωρηθεί μέτρο της αυτής βαρύτητας με το να μείνει κάποιος άνεργος ή να του μειωθεί δραστικά ο μισθός τόσο ώστε να δυσκολεύεται να επιβιώσει.

Η άποψη του κοινωνικού συνόλου

Δεν αναφέρομαι εδώ στην γνωστή διαμάχη για το ρόλο των επιχειρήσεων στο καλώς έχειν μιας κοινωνίας. Για την εταιρική κοινωνική ευθύνη λόγου χάριν, έχουν ακουστεί αντικρουόμενες

απόψεις ξεκινώντας από αυτή του Μίλτον Φρίντμαν που την χαρακτήρισε ανοησία καθώς «η μόνη υποχρέωση των επιχειρήσεων είναι να δημιουργούν κέρδη», μέχρι την κρατούσα σήμερα άποψη, στη θεωρία τουλάχιστον, που δέχεται ότι μια επιχείρηση είναι υποχρεωμένη να λαμβάνει υπ' όψιν της τις ανάγκες του συνόλου και η ΕΚΕ είναι μια έμπρακτη απόδειξη αυτού του ενδιαφέροντος. Αλλά εδώ το ζήτημα που θέλω να θίξω δεν έχει να κάνει με το πώς βλέπουν οι επιχειρήσεις και οι επιχειρηματίες το ρόλο τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο, αλλά το πώς βλέπει το ίδιο το σύνολο το ρόλο των επιχειρήσεων και τι είδους απαιτήσεις θέτει σε αυτές.

Για παράδειγμα: για έναν έμπορο μπορεί να είναι απόλυτα θεμιτό να αγοράζει πατάτες Αιγύπτου μόνο (νόμιμη δραστηριότητα), αφού αυτές του δίνουν το μέγιστο ποσοστό κέρδους (και συχνά να τις πουλάει «βαφτίζοντάς» τις θηβών ή Νευροκοπίου – παράνομη δραστηριότητα) και να αγνοεί ολοσχερώς τις ανάγκες των Ελλήνων πατατοπαραγωγών (10), οι οποίοι μακροπρόθεσμα, αν δεν μπορούν να πουλήσουν το προϊόν τους ή το πουλάνε στο κόστος, θα χάσουν τη δουλειά τους. Δεν είναι δουλειά του εμπόρου να ασχολείται με τέτοια προβλήματα και μέχρις εδώ καλά. Ας δούμε όμως πως βλέπει ή πως θάπρεπε να βλέπει το κοινωνικό σύνολο μια τέτοια διαδικασία. Απασχολεί όλους εμάς αν οι παραγωγοί πατάτας, σιταριού, καλαμποκιού, ντομάτας, οσπρίων κοκ χάσουν τις δουλειές τους; Ή όπως ο έμπορος, είναι λογικό να πούμε κι εμείς: «δεν είναι δουλειά μας»;

Κατ' αρχή παίρνουμε ως δεδομένο την σημερινή οικονομική κατάσταση της χώρας μας και τους κινδύνους που αυτή συνεπάγεται.

Τον έμπορο δεν τον απασχολεί αν η πατάτα θα παραχθεί στην Ελλάδα ή στο άλλο άκρο της γης. Στο βαθμό που το παγκόσμιο σύστημα μεταφορών λειτουργεί αποτελεσματικά, ακόμα και αν όλη η πατατοπαραγωγή της Ελλάδας αφανιστεί, αυτός θα εξακολουθήσει να εμπορεύεται πατάτα εισαγωγής και ενδεχόμενα με καλύτερο συντελεστή κέρδους απ' ότι με την ελληνική. Η δουλειά του δεν εξαρτάται από την παραγωγή εντός Ελλάδας αλλά αόριστα από την

παραγωγή πατάτας οπουδήποτε στον κόσμο.

Όμως το κοινωνικό σύνολο το ενδιαφέρει και πολύ μάλιστα αν στο ένα εκατομμύριο ανέργων προστεθούν άλλες εκατό χιλιάδες. Επίσης ενδιαφέρει το μερικότερο κοινωνικό σύνολο, δηλαδή το περιβάλλον (χωριά και κωμοπόλεις) των αγροτών που θα χάνουν τη δουλειά τους και θα καταφεύγουν στα μεγάλα αστικά κέντρα σε απέλπιδα αναζήτηση εργασίας, δηλαδή τους μικροέμπορους, ελεύθερους επαγγελματίες, άλλους αγρότες που θα αντέχουν ακόμα, αφού θα χάνουν πελάτες και άρα μέρος του εισοδήματός τους.

Επίσης όλους μας, μάς ενδιαφέρει ακόμα πιο πολύ, αν, σε περίπτωση που η χώρα μας πτωχεύσει (τώρα ή αργότερα), θα υπάρχει μια ικανοποιητική εσωτερική παραγωγή αγαθών (και κυρίως τροφίμων) διότι όλα τα εισαγόμενα των οποίων η τιμή θα υπολογίζεται σε ευρώ ή δολάρια, θα είναι πανάκριβα λόγω των υποτιμητικών πιέσεων στη δραχμή.

Επομένως τα συμφέροντα της κοινωνίας δεν βρίσκονται στην ίδια βάρκα με εκείνα του εμπόρου πατάτας, ούτε μπορούμε να μεριστούμε τη δική του λογική και να πούμε: ας χάσουν κάποιες χιλιάδες αγρότες ακόμα τη δουλειά τους. Είναι η φορά των πραγμάτων. Τι μας ενδιαφέρει; Ή, τι μπορούμε να κάνουμε άλλωστε;

Τι μπορεί να γίνει;

Τα μέτρα έκτακτης ανάγκης από τη φύση τους, πρέπει να έχουν περιορισμένο χρονικό ορίζοντα δηλαδή τόσο όσο διαρκεί η κρίση. Παρεμπιπτόντως, αυτό είναι κάτι που μας κάνει άκρως καχύποπτους ακόμα και για τις προθέσεις της τρόικας, όταν απαιτεί την ανατροπή των εργασιακών δεδομένων, καθώς σε καμία από τις προτάσεις τους δεν περιλαμβάνεται μνεία για περιορισμένη διάρκεια των ανατροπών, για όσο διάστημα διαρκεί η κρίση.

Η αρχή της ρύθμισης θα μπορούσε να γίνει με τον προσδιορισμό

των ορίων της αισχροκέρδειας. Σύμφωνα με δημοσιεύματα εφημερίδων (11,12):

α) το γερμανικό και το ολλανδικό ακυρωτικό δικαστήριο, έχουν κρίνει ότι όταν το κέρδος ξεπερνά σε ποσοστό το 50%, η δικαιοπραξία είναι αισχροκερδής και άρα απαγορευμένη και άκυρη και

β) ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, με την 13/2008 (αριθμ. πρωτ. 4209/3-12-2008) γνωμοδότησή του, δέχτηκε ότι δικαιοπραξία με κέρδος ανώτερο του 50%, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, είναι αισχροκερδής.

Στη ρύθμιση αυτή θα πρέπει να ληφθεί πρόνοια ώστε κάθε διακριτό στάδιο της εμπορίας (πχ χονδρεμπόριο, λιανεμπόριο) να μην υπερβαίνει το όριο του 50%. Σε αντίθετη περίπτωση, ο κάθε έμπορος θα μπορούσε να συστήσει πέντε εταιρείες και να εξασφαλίζει κέρδος 250%, μεταπουλώντας τα αγροτικά προϊόντα από τη μία στην άλλη.

Στη συνέχεια θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα Παρατηρητήριο αποκλίσεων, με μικτή σύνθεση εμπόρων, αγροτών και κρατικών υπαλλήλων, το οποίο θα επιλαμβάνεται αυτεπάγγελτα και μετά από καταγγελίες άμεσα, περιπτώσεων που εμφανώς συνιστούν παραβίαση. Σε περίπτωση διαπίστωσης αισχροκέρδειας, θα προβλέπεται καταβολή συμπληρωματικού ποσού στον αγρότη ή αγροτικό συνεταιρισμό από τον οποίο αγόρασε το προϊόν, τόσου, ώστε να αποκαθιστά την ισορροπία της τιμής μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή αλλά και υποχρεωτική διάθεση του υπολοίπου αδιάθετου στοκ στην κατανάλωση, με νέα τιμή που θα επαναφέρει το μέγιστο περιθώριο κέρδους στο 50%. Προφανώς θα πρέπει να προβλέπονται οικονομικές κυρώσεις και καταχώρηση σε ειδικό μητρώο, κυρώσεις οι οποίες σε περίπτωση υποτροπής θα φθάνουν σε αφαίρεση της άδειας.

Ο αντίλογος είναι γνωστός εκ των προτέρων: όλα αυτά μοιάζουν με διατίμηση. Οι περιορισμοί στο εμπόριο θα οδηγήσουν σε συρρίκνωσή του και απώλεια θέσεων εργασίας. Και όπως πάντα υπάρχει ο γενικότερος προβληματισμός για τα όρια της ελευθερίας της αγοράς.

Κατά τη γνώμη μου όλα είναι ζήτημα εκπαίδευσης. Το κάθε τι επιδέχεται εκπαίδευσης, που πάντα λείπει: από τον ιδιοτελή πολιτικό, τον άνοο επιστήμονα (συχνά με τις πολλές περγαμηνές), τον χνώδη καλλιτέχνη και τον φανατικό κληρικό έως τον αχαλίνωτο έμπορο, το πρόβλημα είναι η παροχή και συστηματική αναπαραγωγή στρεβλών προτύπων, που τείνουν στην αυτονόμηση και την αυτοδικαιολόγηση. Συχνά η εκπαίδευση πρέπει να συνοδεύεται από μέτρα αυστηρότητας και συμμόρφωσης (δεν αναφέρομαι στη σχολική διαδικασία), μέχρις ότου πάψει ο ασφυκτικός και στρεβλωτικός εναγκαλισμός της υπερβολής με την κοινωνική πραγματικότητα. Εν τούτοις δεν παύει να πρόκειται για εκπαίδευση. Όταν ο προσανατολισμός μας είναι σταθερός, η αιτιολογία δίκαιη και η εφαρμογή ίδια για όλους, το εμπόριο θα προσαρμοστεί και θα ευημερήσει ακόμα και αν το κέρδος είναι 50 αντί για 5000%.

Αναφορές:

1. Από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Ανάπτυξης, τελευταία πρόσβαση 1-2-2012, <http://www.mindev.gov.gr/?p=2658>,
2. <http://4epohes.com/articles/agriculture/2605-2009-11-05-14-36-45> τελευταία πρόσβαση 3-2-2012,
3. ΠΑΣΕΓΕΣ 31-12-2010, <http://www.paseges.gr/el/news/Mohlos-exelixewn-ta-apokalyptika-stoiheia-ths-PASEGES-gia-thn-psalida-timwn-apo-to-hwrafi-kai-to-stablo-ws-to-rafi>, τελευταία πρόσβαση 3-2-2012,
4. Iefimerida, 2-1-2012 “Από το χωράφι στο ράφι: 171% ακριβότερες οι τιμές των τροφίμων”,
5. IOBE, 2011, Έκθεση για την Ελληνική οικονομία 4/2011, (τριμηνιαία έκθεση, αρ. τεύχους 66), **παρ. 3.5 κ.ε.** τελευταία πρόσβαση στις 2-2-2012,
6. IOBE, 2011, Έκθεση για την Ελληνική οικονομία 3/2011, (τριμηνιαία έκθεση, αρ. τεύχους 65), επίσης **παρ. 3.5 κ.ε.**, τελευταία πρόσβαση στις 2-2-2012,
7. ΠΑΣΕΓΕΣ, 2011, “Μείωση αγροτικού εισοδήματος στην Ελλάδα – αύξηση στην Ευρώπη το 2006-2011” , τελευταία πρόσβαση 3-2-2012,

8. Ελευθεροτυπία / Κώστας Μοσχονάς, 21-12- 2011, “Οι Έλληνες αγρότες έχασαν εισόδημα και το 2011”,

9. Βλ. το κλασσικό έργο του Μαξ Βέμπερ «Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού» 2000, Το ΒΗΜΑ, μτφρ. Δημοσθένη Κούρτοβικ. Επίσης είναι πολύ κατατοπιστικός και ο πρόλογος του RH Tawney στην αγγλική έκδοση του βιβλίου (1930, μτφρ. Talcott Parsons) διαθέσιμο στο διαδίκτυο στο ιστότοπο Internet Archives:

«...μια νέα αντίληψη της θρησκείας που τους δίδαξε (ενν. τους πρωτοπόρους του σύγχρονου καπιταλισμού) να θεωρούν την επιδίωξη του πλούτου ως, όχι απλώς ένα πλεονέκτημα αλλά ως καθήκον... Είναι η αλλαγή των ηθικών στάνταρντς που μετέστρεψε μια φυσική αδυναμία σε ένα κόσμημα του πνεύματος και όρισε ως οικονομικές αρετές συνήθειες που σε προγενέστερες εποχές είχαν αποκηρυχθεί ως κακίες... Ο καπιταλισμός είναι η κοινωνική αντιστοιχία της Καλβινιστικής θεολογίας. ....Η εργασία δεν είναι απλώς ένα μέσον. Είναι ένας πνευματικός σκοπός. ...Αντί να υφίσταται μια αναπόφευκτη σύγκρουση μεταξύ χρήματος και ευσέβειας, είναι φυσικοί σύμμαχοι...».

10. Έθνος, 4/2/2012, “Ανάρπαστοι έγιναν 10 τόνοι πατάτες”,

11. Αγγελιοφόρος, 29/9/2009, “Αισχροκέρδεια πάνω από το νόμιμο κέρδος του 50%”,

12. Καθημερινή, 30/12/2008, Εν συντομία

Φωτό: βικιπαιδεια

Γιάννης Παρασκευουλάκος, δικηγόρος

Μέλος της γραμματείας της Μ.Κ.Ο. Σόλων